

Van: INBO Nieuwsbrief <nieuwsbrief@inbo.be>
Aan: veerle.solia@amsab.be
Datum: 07/08/2011 05:34 PM
Onderwerp: INBO Nieuwsbrief

Nieuwsbrief van het Instituut
voor Natuur- en Bosonderzoek
(INBO)

V.U.: Dr. Jurgen Tack
Redactie: Koen Van Muylem en
Hugo Verreycken
Reacties naar
koen.vanmuylem@inbo.be

Inhoud

[Watersystemen op maat van
natuur?](#)
[Meer mariene soorten in
Zeeschelde door droogte?](#)
[Ook garnalen doen het goed in
de Zeeschelde](#)
[Soortenrijke
glanshavervegetaties langs het
Leiekanaal?](#)
[Grip op ingrepen in de
Zeeschelde](#)
[Veel bomen, weinig genen:
zwarte populier langs de IJzer](#)
[Op weg naar natuurherstel aan
Achelse Kluis](#)
[Boekvoorstelling Biologische
Waarderingskaart](#)
[Studiedag ecologische
bosuitbreiding op sterk bemeste
gronden](#)
[Conferentie Biodiversiteit en
Volksgezondheid](#)

Watersystemen op maat van natuur?

De kansen voor natte natuur in
valleigebieden zijn afhankelijk
van de wijze waarop het
watersysteem functioneert.
Rivieren spelen hierbij een
centrale rol. Door valleigebieden
op een bepaalde wijze in te
richten is het mogelijk om hun
ecologische functie te herstellen
of te versterken. Voor de
natuurdoelstellingen van de
Europese habitatgebieden is de
kennis van het watersysteem
dus essentieel. Maar beschikken
we over voldoende informatie en
voor welke gebieden dan wel?
De stand van zaken is niet in
één zin te vatten. Het
Agentschap voor Natuur en Bos
gaf aan het INBO de opdracht
om dit in een voorstudie verder
uit te zoeken en de basis te
leggen voor een actieplan om de
kennishiaten in te vullen.
De habitatgebieden werden
opgedeeld in 820 min of meer
hydrologisch homogene
deelgebieden, waarvoor
vervolgens de bestaande kennis
over hun watersysteem werd
geïnventariseerd. Sommige

gebieden zijn zeer goed gedocumenteerd terwijl over andere vrijwel niets bekend is. Op basis van de inventaris en rekening houdend met de complexiteit van het watersysteem deelden we de deelgebieden in in categorieën. Elke categorie vraagt een andere aanpak om de kennis in te vullen. Soms is geen actie nodig, voor andere gebieden volstaat een eenvoudig onderzoek, terwijl een derde type complexe modelleringen vereist. De kennis werd samen gebracht in een databank die efficiënt kan worden bevraagd en opgevolgd. Het beleid kan gebruik maken van dit instrument voor kennisbeheersing rond het ecologisch waterbeheer.

Els De Bie, Cécile Herren Willy Huybrechts (2011). Voorstudie naar de opmaak van ecologische waterkwantiteitsdoelstellingen voor de Speciale Beschermingszones (SBZ-H). [Rapport INBO.R.2011.7](#), Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek.

[Els De Bie](#)
[Cécile Herr](#)
[Willy Huybrechts](#)

[Terug](#)

Meer mariene soorten in Zeeschelde door droogte?

In opdracht van de Vlaams-Nederlandse Scheldec commissie en de Waterdienst van Rijkswaterstaat maakten wetenschappers van het Institute for Marine Resources and Ecosystem Studies (IMARES) en INBO op verschillende plaatsen in het Schelde-estuarium visbestandsopnamen. In mei werd er simultaan met ankerkuil en gepaarde schietfuis gevestigd op plaatsen zeer dicht bij elkaar. Daardoor zijn de resultaten goed vergelijkbaar.

Een ankerkuil bestaat uit een langgerekt, trechtervormig net dat bij sterk stromend water zowel bij eb als vloed voor anker wordt gelegd. Het net wordt opgehouden door een frame en vanaf een boot bediend. De stroming houdt gevangen vissen in het net.

De dubbele schietfuis worden op de laagwaterlijn geplaatst. Elke schietfuis heeft twee lange fuis, waartussen een net gespannen is. Binnenin de fuis bevinden zich een aantal trechtervormige inken waarvan het smalle uiteinde naar achter is bevestigd. Eenmaal de vissen voorbij een ink zijn, kunnen ze nog moeilijk terug.

De locaties in België op de Zeeschelde zijn Steendorp, Antwerpen ter hoogte van de Kennedytunnel en het Paardenschor bij Doel. In Nederland visten we op de Westerschelde bij de Plaat van Walsoorden en bij de Paulinapolder.

Onze eerste resultaten tonen aan dat door de aanhoudende oostenwind en lage afvoer van zoetwater door de lange droogte, de zoutinvloed op de meest inlands gelegen stations groter was dan vooraf verwacht. Mogelijk is de soortensamenstelling daardoor anders dan die die je kan verwachten bij een hogere waterafvoer. Met de ankerkuil vingen we immers duizenden haringlarven en veel sprot en zeebaars in de buurt van Steendorp. Ook met de fuiken vingen we daar mariene soorten zoals tong en zeebaars. In de Zeeschelde werden een opmerkelijk groot aantal steurgarnalen gevangen. Opmerkelijk was de vondst van een 85 cm grote zeeprík nabij de Kennedytunnel.

In het najaar herhalen we de campagne. Dat zal het mogelijk maken om een vollediger beeld te krijgen van de vissamenstelling.

[Jan Breine](#)

[Terug](#)

Ook garnalen doen het goed in de Zeeschelde

Sinds mei 2007 wordt maandelijks een fuik opgesteld in de Schelde in Bornem (Weert), tegenover de Durmemonding. Het zoetwater gaat daar over in het licht brakke. Het INBO onderzoekt er de verspreiding van trekvisen. De fuik wordt telkens voor een periode van 24 uur op de laagwaterlijn van de Schelde geplaatst. Vrijwilligers tellen en identificeren de vissen en garnalen als bijvangst.

De langneussteurgarnaal blijkt de talrijkste kreeftachtige in het overgangsgebied van brak naar zoet. De grootste aantallen worden elk jaar in de maanden september en oktober gevangen. Opvallend is de sterke toename van de maximale aantallen. In 2007 vingen we maximaal 64 stuks op 24 uur en in 2009 waren dat er ruim 26000, goed voor een kleine 30 kilogram. Dit voorjaar werden uitzonderlijk grote aantallen gevangen, wellicht doordat de zoutgrens

stroomopwaarts verschoven is door de droogte. Opmerkelijk is dat ook de grijze garnaal, een soort die eerder langs de kust en in de Westerschelde verwacht wordt, doordringt tot het licht brakke deel van de Schelde.

Niet alleen vissen, maar ook garnalen lijken dus te profiteren van de verbeterde waterkwaliteit. Dat is goed nieuws, want garnalen vormen een belangrijke schakel in het voedselweb.

Langneussteurgarnalen voeden zich met kleinere kreeftachtigen en grijze garnalen eten voornamelijk plantenresten. Beide soorten vormen op hun beurt een voedselbron voor vissen.

[Tom Van den Neucker](#)

[Terug](#)

Soortenrijke glanshavervegetaties langs het Leiekanaal?

Een groot deel van de bermen langs het Leiekanaal wordt een tot twee keer per jaar met een klepelmaaier gemaaid volgens het bermbeheerplan opgesteld in 2005. Waterwegen en Zeekanaal NV wenst nu dit bermbeheerplan te evalueren. De bermvegetatie wordt daarom nu opgevolgd via vegetatieopnames op vastgelegde locaties. Gezien het veelvuldig voorkomen van glanshavervegetatie op de Leiebermen wordt nagegaan in hoeverre deze vegetatie evolueert naar ecologisch goed ontwikkeld Arrhenaterion (habitattype 6510). Vervolgens wordt bekeken of er een verschil is tussen de ecologische kwaliteit van glanshavergrasland bij een en twee maal maaien per jaar.

De vegetatie zal twee keer worden opgemeten verspreid over vier jaar. In 2010 werden voor de eerste maal vegetatieopnamen gemaakt zowel in trajecten met één als met twee maaibeurten per jaar.

Uit de vegetatieanalyse blijkt dat trajecten met één maaibeurt niet significant verschillen van trajecten met twee maaibeurten. We zijn nog vrij ver verwijderd van een ecologisch goed ontwikkeld Arrhenaterion door een hoge bedekking storingsindicatoren en een lage bedekking van sleutelsoorten. De weinige sleutelsoorten, vooral knoopkruid en peen, van het Arrhenaterion kwamen voornamelijk voor in de stukken die één keer werden gemaaid.

Beschaduwing, de breedte van de berm en het maaieregime (rekening houdend met een verschillende uitgangssituatie) blijken geen krachtige verklarende variabelen te zijn. Een opvolging in de tijd zal meer informatie geven in welke mate het maaibeheer bijdraagt tot de evolutie naar soortenrijke glanshavergraslanden en in hoeverre de trajecten met een en twee jaarlijkse maaibeurten verschillend evolueren.

Maud Raman en Andy Van Kerckvoorde, 2010. Evaluatie bermbeheerplan van de gekanaliseerde Leie. Intern rapport van het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek, INBO.IR.2010.33.

[Maud Raman](#)

[Andy Van kerckvoorde](#)

[Terug](#)

Grip op ingrepen in de Zeeschelde

Van oudsher vormen de Schelde en haar zijrivieren een belangrijke economische verbinding tussen de zee en het achterland. Verruiming van de vaargeul waarborgde toegang tot de haven van Antwerpen, de kaaien in Temse en Boom en zelfs tot Lokeren en Gent. Zandwinning hield de vaargeul op diepte. Rechttrekkingen tussen Dendermonde en Gent en tussen Waasmunster en Tielrode langs de Durme verminderden het bochtenwerk tijdens het varen. Indijking van de 'woeste gronden' onder dagelijks getij stilde de honger naar vruchtbare grond en later de nood aan ruimte voor de haven. Water van Leie en Bovenschelde moest meer en meer Gentse kanalen voeden waardoor minder water naar de Schelde stroomde.

Al deze ingrepen werden over een lange periode uitgevoerd en daarbovenop kwam dan nog de zeespiegelstijging. Het resultaat van dit alles is dat het getijregime voortdurend wijzigt, en dat ondiepe waterzones, slikken en schorren inboeten aan kwantiteit en kwaliteit. Om in te schatten welk aandeel elk van de ingrepen hier in had, berekenden de numerieke modellen van het Waterbouwkundig Laboratorium in Borgerhout de invloed van elk type ingreep op het getij. De wijzigingen in het getijregime werden dan zo goed als mogelijk doorvertaald naar de habitats. Op die manier werd de geschiedenis van de 19e en 20e eeuw in Schelde, Durme en Rupel onder de loep genomen.

In de stroomopwaartse delen hebben rechttrekkingen een grotere invloed op hoog- en laagwater dan de verminderde toevoer van water. Inpolderingen hebben vooral effect op het hoogwaterpeil terwijl verruiming en zandwinning ingrijpen op het laagwaterniveau.

Betere inzichten in de processen uit het verleden helpen rivierbeheerders om beter de gevolgen in te schatten wanneer ze nieuwe plannen maken voor de inrichting en het beheer van het estuarium.

Alexander Van Braeckel

Terug

Veel bomen, weinig genen: zwarte populier langs de IJzer

De zwarte populier, een typische soort van rivierbossen, is waarschijnlijk de meest zeldzame en bedreigde inheemse boomsoort in België. Langs de Maas en de Dender vind je hier en daar nog een enkel autochtoon exemplaar, maar de meeste staan in het valleigebied van de IJzer. In de buurt van Poperinge, Alveringem, Veurne en Diksmuide staan nog enkele honderden zwarte populieren, vooral nabij boerderijen.

Dit lijkt goed nieuws, maar toch ook niet want deze bomen bevatten uiterst weinig genetische variatie. Een genetische studie van 215 bomen bemonsterd op 135 West-Vlaamse locaties toont aan dat er nog slechts twee genetisch verschillende vormen bestaan. Bovendien zijn alle onderzochte bomen vrouwelijk waardoor ze zich uiteraard onderling niet meer kunnen voortplanten. Waarschijnlijk zijn de genetisch identieke bomen, ook klonen genoemd, ontstaan door vermeerdering via het planten van afgezaagde takken (poten) door plaatselijke boeren. Populieren kunnen op deze manier heel eenvoudig worden vermeerderd. Het knotten van populieren en het vermeerderen via poten is een oud Vlaams gebruik. De knotpopulieren bieden schaduw en schuilplaats voor het vee en brand- en geriefhout voor de boer.

Door deze uiterst beperkte genetische variatie is vermenging door de aanplant van niet-streekeigen zwarte populier uit andere valleigebieden een belangrijke eerste stap bij

landinrichtingsprojecten die het herstel van rivierbos nastreven. Bij overstromingen fungeert rivierbos als een natuurlijke dijk zodat de aangrenzende percelen worden beschermd tegen wateroverlast. Zwarte populier is hiervoor een uiterst geschikte soort.

[An Vanden Broeck](#)

Meer info op de [website](#).

[Terug](#)

Op weg naar natuurherstel aan Achelse Kluis

Langs de grens van Vlaanderen met Nederland steunt het Grensoverschrijdend Ecologisch Basisplan concrete acties om de samenhang tussen de Europese beschermde natuurgebieden aan beide zijden van de grens te versterken. In dit kader vormt het vennengebied aan de Achelse Kluis (noorden van de Limburgse Kempen) een belangrijke schakel om een grensoverschrijdend aaneengesloten complex van schrale graslanden, heide en bos te herstellen. In opdracht van het Agentschap voor Natuur en Bos onderzocht het INBO de hydrologische kenmerken en de bodemtoestand van dit gebied met het oog op het herstel van een heidelandschap.

Het studiegebied aan de Achelse Kluis omvat recent uit gebruik genomen akkerland, droge bossen, vennen en relictten van vochtige en droge heide. Het INBO bestudeerde de invloed van drainering en bemesting in het gebied: uit historische bronnen blijkt dat de oppervlakte van de vennen en voedselarme vegetatietypen in het verleden veel groter was dan vandaag. De huidige nutriëntenrijkdom in de bodem van de voormalige akkers is ook weinig compatibel met de ontwikkeling van heidevegetatie. Onze studie bespreekt de effectiviteit van afgraven en uitmijnen (het onttrekken van fosfaat aan de grond door middel van het oogsten en afvoeren van een gewas zonder fosfaatbemesting) om de fosfaatvoorraad in de bodem van de voormalige akkers naar omlaag te brengen. Er wordt ook aandacht besteed aan het herstel van de waterhuishouding van het gebied en van het vennensysteem. Dit onderzoek vormt een belangrijke stap naar de uitvoering van concrete herstelmaatregelen.

Herr C., De Becker P. en Hens M. (2011). Ecohydrologisch en

bodemkundig onderzoek in
functie van herstelmaatregelen
aan Achelse Kluis. [Rapport
INBO.R.2011.6](#), Instituut voor
Natuur- en Bosonderzoek.

[Cécile Herr](#)
[Piet De Becker](#)
[Maarten Hens](#)

[Terug](#)

Boekvoorstelling Biologische Waarderingskaart

De Biologische
Waarderingskaart
(BWK) is een unieke
inventaris van de
biotopen van
Vlaanderen en Brussel.
Het is een onmisbaar
instrument voor
iedereen die betrokken
is bij natuurbehoud,
ruimtelijke planning,
milieueffectrapportering,
landschapszorg. Versie
2 (1997-2010) is nu
klaar, en op 29
september om 14u
stellen we in het
Consciencegebouw het
gloednieuwe boek over
BWK 'Biotopen en hun
verspreiding in
Vlaanderen en het
Brussels Hoofdstedelijk
Gewest' voor aan pers
en publiek.
Inschrijven kan [hier](#).

[Terug](#)

Studiedag ecologische bosuitbreiding op sterk bemeste gronden

Vlaanderen heeft een klein en
sterk versnipperd bosareaal en
bijgevolg is bosuitbreiding
wenselijk. Meestal kan dit alleen
op sterk bemeste
landbouwgronden. De studiedag
van 23 september gaat eerst in
op factoren die de ontwikkeling
van een ecologisch waardevolle
vegetatie in nieuwe bossen
kunnen vertragen of zelfs
verhinderen. Vervolgens wordt
aandacht besteed aan de
mogelijkheden die de beheerder
heeft om deze knelpunten aan
te pakken, voor of tijdens de
bosontwikkeling. Aan de hand
van een aantal voorbeelden uit
de praktijk wordt tenslotte
geïllustreerd welke nieuwe
beheervormen mogelijk zijn en
hoe de afweging tussen de

diverse beheeropties kan worden gemaakt.

Praktisch: 23 september, Consciencegebouw, Brussel. Inschrijven kan tot 2 september via e-mail naar christel.sabbe@ugent.be met vermelding van naam en affiliatie. Meer informatie bij [Luc De Keersmaecker](#).

[Terug](#)

Conferentie Biodiversiteit en Volksgezondheid

Op 30 november 2011 organiseert het Belgisch Platform Biodiversiteit een conferentie over de natuurlijke relatie tussen biodiversiteit en volksgezondheid. De conferentie heeft als belangrijkste doel het bij elkaar brengen van een diversiteit aan wetenschappelijke en beleidsexperts. Meer informatie op www.biodiversity.be/health.

[Terug](#)

Aanmelden of uitschrijven kan via mail naar nieuwsbrief@inbo.be. Mits je de bron vermeldt, mag je delen uit de INBO Nieuwsbrief overnemen in andere publicaties. Graag een seintje naar koen.vanmuylem@inbo.be wanneer je dit doet. Je kan de nieuwsbrief als pdf (met foto's) downloaden op www.inbo.be.